

Alina Naruszewicz-Duchlińska

"O typologii wypowiedzi medialnych i dziennikarskich", Alina Fras, Wrocław 2013 : [recenzja]

Prace Językoznawcze 17/2, 121-123

2015

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

RECENZJE, OMÓWIENIA, SPRAWOZDANIA, KOMUNIKATY

Alina Fras: *O typologii wypowiedzi medialnych i dziennikarskich*. Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego. Wrocław 2013, ss. 192.

Polska literatura z zakresu genologii medialnej wzbogaciła się o interesującą pozycję – monografię *O typologii wypowiedzi medialnych i dziennikarskich*, autorstwa Janiny Fras, znakomitej badaczki zagadnień szeroko pojętej komunikologii¹. Omawiana książka składa się z pięciu rozdziałów:

1. Podejście poznawcze do wypowiedzi w mediach masowych.
2. Naukowe podejścia analityczne do zawartości i typologii wypowiedzi w mediach masowych.
3. Wypowiedź medialna.
4. Gatunek wypowiedzi medialnej i dziennikarskiej.
5. Kompetencja generyczna dziennikarzy i jej doskonalenie.

Jest cennym uzupełnieniem dotychczasowego stanu badań, służąc wprowadzeniu „do głównego nurtu refleksji medioznawczej nad zawartością mediów masowych kwestii typologii przekazów i podejścia genologicznego do tychże” (s. 9).

Janina Fras już we wstępie podkreśla, że główną rolę w kreowaniu przekazów medialnych mają ich twórcy, którzy powinni cechować się wysoką kompetencją generyczną. Za wadę niektórych opracowań medioznawczych uznaje to, że „współcześnie nadmiernie akcentuje się i przystaje na szczególne prawa użytkowników jako interpretatorów przekazów medialnych” (s. 10).

W pierwszym rozdziale pracy zostały wyodrębnione i scharakteryzowane główne podejścia poznawcze do zawartości mediów masowych, czyli: naukowe, użytkowo-edukacyjne i użytkowo-marketingowe, potoczne, ekonomiczno-producentckie oraz regulacyjno-formalne. Za główne pojęcia typologiczne używane w nuncie naukowym uznaje się: gatunek, formę, formułę gatunkową, konwencję gatunkową, gatunek medialny (s. 14). Spostrzeżenia medioznawcze i komunikologiczne są przedstawione na bardzo szerokim tle, i tak np. dzięki lekturze tej części rozprawy możemy poznać zarówno zasady działania Krajowej Rady Radiofonii i Telewizji, jak i współczesne zalecenia odnośnie do szkolnictwa wyższego (m.in. Krajowych Ram Kwalifikacji).

---

¹ Janina Fras jest autorką m.in. następujących prac: *Dziennikarski warsztat językowy* (Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego. Wrocław 2005); *Komunikacja polityczna. Wybrane zagadnienia gatunków i języka wypowiedzi* (Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego. Wrocław 2005).

Wątpliwości może budzić brak źródeł do spostrzeżeń natury ogólnej, które z powodu niewskazania ich podstaw materiałowych sprawiają wrażenie intuicyjnych (co nie oznacza, że nieprawdziwych), np. „[s]zeregowi użytkownicy MM [mediów masowych – A.N.D.], jeśli już skupiają uwagę na problemach typologii ich zawartości, to najczęściej na wybranych przekazach, realizacjach jedynie niektórych gatunków, na przykład tych w danym czasie preferowanych, i w medium najczęściej wykorzystywanym na określonym etapie życia, a szczególnie w najłatwiej dostępnym – telewizji” (s. 18). Brak falsyfikowalności jest jednak uzasadniony trudnością (a właściwie niemożnością) przeprowadzenia badań statystycznych odnośnie do upodobań odbiorców wszystkich mediów masowych.

Drugi rozdział dotyczy metodologii medioznawczych badań naukowych. Autorka wyróżnia i opisuje następujące rodzaje analizy: lingwistyczną/językowo-stylistyczną, zawartości, informacyjno-komunikacyjną, dyskursywno-komunikacyjną, ramową, wydarzenia medialnego, genologiczną. Odnosi się przy tym do współczesnych zjawisk medialnych, np. wulgaryzacji języka przekazu. Najwięcej uwagi poświęca genologii medialnej, uznając ją za najbardziej adekwatny sposób badań współczesnych środków przekazu i ich zawartości.

W kolejnym rozdziale badaczka skupia się na wypowiedzi medialnej, a w szczególności na jej aspekcie genologicznym. W tej części pracy wskazuje m.in. na wyznaczniki różniące stare i nowe media masowe. Słusznie zalicza do nich m.in. główną relację komunikacyjną pomiędzy użytkownikami (jednokierunkowość – wielu do wielu), proces tworzenia zawartości (intelektualny/artystyczny – techniczny) oraz strukturę zawartości (linearna, narracyjna, zorganizowana – nielinearna, hipertekstowa, molekularna). Wartościowe jest także wskazanie wspólnych cech wypowiedzi medialnych. J. Fras zwraca także uwagę na niejednoznaczność powszechnie stosowanej terminologii, np. określenia *materiały*, przekonująco udowadniając, że w dyskursie naukowym, dotyczącym zawartości mediów masowych, „silna jest tendencja do braku precyzji nominacyjnej i używania nazw zbiorowych” (s. 92).

Przedmiotem następnej części pracy jest gatunek medialny i dziennikarski. Można zastanowić się nad zasadnością tego rozróżnienia, bo przecież każdy gatunek dziennikarski jest medialny. Wątpliwości nie budzi za to ustalona przez autorkę definicja gatunku, za który uznaje „twór abstrakcyjny – prototypowy wzorzec/model/schemat niematerialny, możliwie holistyczny i spójny acz stosunkowo prosty, który względnie trwale pozostaje w rejestrze konstruktów komunikacyjnych kultury i dyskursów danej wspólnoty, podlegając ich regulacjom (konwencjom) na danym etapie istnienia, zatem jest to konstrukt swoiście normatywny i zinstytucjonalizowany (istotne jest prymarne medium publikacji). Gatunki mają więc status powszechników, przynależących do zasobu pamięci kulturowej danej społeczności, swoistych memów [...]” (s. 105).

Ostatni rozdział porusza kwestię kompetencji generycznej dziennikarzy, pokazując jej znaczenie, możliwości rozwoju i związek ze specjalizacją zawodową. Badaczka podkreśla również, że powstaje nowy typ odbiorcy mediów – prosument, który wybiera treści w sposób przemyślany, a także wytwarza własne komunikaty medialne. Omawia ponadto – z odniesieniem się do jego wad i zalet – dziennikarstwo obywatelskie. Wiele uwagi poświęca również profesjonalistom, zauważając m.in., że dziennikarstwo jest „zawodem twórczym, a jednocześnie utylitarnym rzemiosłem” (s. 138).

Książka jest cenną pozycją, przydatną nie tylko dla dziennikarzy, choć niewątpliwie są oni grupą docelową publikacji. Na szerokim tle kulturowym, z odniesieniem do najnowszej literatury i zachodzących oraz przewidywanych przemian mediów, autorka wskazuje perspektywy rozwoju genologii medialnej oraz określa jej podstawowy aparat terminologiczny. Tym samym każdy, kto chce być świadomym odbiorcą i/lub badaczem mediów, z pewnością znajdzie w książce wiele przydatnych informacji oraz materiałów do przemyśleń.

(Alina Naruszewicz-Duchlińska, Olsztyn)